

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ І ГАЛУЗЕВИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК: 339(9+477)

Л.Б. Баранник

кандидат економічних наук, доцент
Дніпропетровська державна фінансова академія

Є.С. Баранник

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ АЗІЇ

У статті розглянуто перспективні напрями розвитку торговельно-економічного співробітництва України з країнами Азії. Одним з пріоритетних напрямів визначено співробітництво України з азіатськими регіональними організаціями, зокрема АСЕМ, ШОС, АСЕАН, АТЕС. Виявлено проблеми та надано пропозиції щодо вдосконалення торговельних та інвестиційних відносин.

Потреби диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків України, зниження її економічної залежності від головних на сьогодні партнерів та поглиблення інтеграції у світову економіку диктують необхідність збільшення частки Азії в структурі зовнішньої торгівлі України.

Ключові слова: країни Азії, експорт, торгово-економічні відносини, регіональні об'єднання, АСЕМ, ШОС, АСЕАН, АТЕС.

I. Вступ

Роль країн Азії у світогосподарських процесах поступово зростає протягом тривалого часу. В останнє десятиліття це набуло особливої динаміки, що дає змогу говорити про невідворотне перетворення Азії на головний центр тяжіння інтересів усіх без винятку великих держав світу.

Нестабільні відносини з традиційними торговими партнерами – країнами-членами ЄС та Російською Федерацією (РФ) зумовлюють необхідність перегляду Україною свого ставлення до азіатського регіону. Крім того, відносини України з Азією виходять на перший план через жорсткі стандарти ЄС, для переходу на які вітчизняній економіці потрібен час; перманентні торговельні війни з РФ; позитивну динаміку розвитку та значну місткість ринків азіатського регіону.

Значну увагу розвитку відносин України з країнами Азії у своїх працях приділяють учені Н. Городня [1], Д. Лук'яненко [2], Ю. Пахомов [3], В. Чужиков [4], С. Шергін [5] та ін. Але зміни політичних та економічних реалій зумовлюють пошук нових можливостей економічного співробітництва України, у тому числі з країнами Азії.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення перспективних напрямів торговельно-економічних від-

носин з урахуванням особливостей азіатського регіону.

III. Результати

Наведені вище чинники потребують визначення розвитку відносин з азіатськими країнами пріоритетним напрямом зовнішньоекономічної політики України нарівні з відносинами з ЄС, РФ та США. Формулювання чіткої мети, стратегії розвитку відносин з країнами Азії та конкретних завдань двостороннього співробітництва дасть можливість підвищити ефективність зовнішньоекономічної діяльності України та допоможе забезпечити національні інтереси в цій галузі.

Згідно із прогнозами Euromonitor International, у найближче десятиліття в результаті прискореного економічного розвитку найбільших азіатських країн спостерігатиметься зміна структури глобальної економіки. Частка ВВП Китаю у світовій економіці до 2020 р. зросте до 20%, що зробить КНР найбільшою економікою світу. Відповідна частка ВВП Індії зросте до 7% і за цим показником країна вийде на третє місце у світі, випередивши Японію. За сумарним показником частка трьох найбільших азіатських економік (китайської, індійської та японської) станом на 2020 р. становитиме 32% світового ВВП, а загальна частка Азії зросте до понад 40% світового ВВП [6].

Попри загальну тенденцію до збільшення ваги Азії у глобальній системі міжнародних

економічних організацій (МЕО) на інституційному рівні азіатські країни недостатньо представлені у світових політичних та економічних процесах. У межах глобальної системи безпеки помітне місце посідає лише КНР, що має статус постійного члена Ради Безпеки ООН і визнаної ядерної держави в рамках Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Решта азіатських країн, незважаючи на значний демографічний, економічний та політичний потенціал, не мають адекватного цьому потенціалу впливу та відповідного міжнародного статусу, що обмежує можливості реалізації своїх інтересів.

Слабкість позицій азіатських країн в універсальних міжнародних організаціях спонукає деякі з них до намагань започаткувати реформування цих організацій або до пошуку альтернативних шляхів реалізації своїх інтересів у світовій політиці. Японія та Індія послідовно прагнуть набути статусу постійних членів РБ ООН і намагаються за-

ручитися підтримкою з боку інших країн. Держави Південно-Східної Азії поглиблюють регіональну інтеграцію й намагаються виступати на світовій арені єдиним об'єднанням. Країни АСЕАН, як єдиний блок, ведуть діалог із КНР, Японією та Південною Кореєю (у межах формату "АСЕАН+3"), Росією, США, Індією, Австралією (у межах Східно-Азіатських самітів, двосторонніх діалогів та Регіонального форуму), ЄС (у межах зустрічей Азія-Європа). Індія та Китай намагаються позиціонувати себе у світі як нові центри економічного зростання, виступаючи в такій ролі в межах БРІКС та ІБПА.

Водночас із збільшенням економічної ваги азіатських країн у світі зростає роль Азії в зовнішній торгівлі України. У загальному обсязі експорту частка країн Азії становила 26,6%, імпорту – 19,8% [7]. Найважливішими торговельними партнерами України були Китай, Туреччина, Індія, Корейська Республіка та Японія (табл. 1).

Таблиця 1

**Провідні азіатські партнери України в торгівлі товарами
у 2012–2013 рр. (млн дол. США) [7]**

Країна	2012 р.			2013 р.			До загальної суми (%)
	Експорт	Імпорт	Сальдо	Експорт	Імпорт	Сальдо	
Усього	17 676,8	17 132,7	544,1	16 813,0	15 233,3	1 579,7	100
Китай	1 777,2	7 899,6	-6 122,4	2 726,7	7 900,7	-5174	33,2
Туреччина	3 685,1	1 951,9	1 733,2	3 805,4	1 852,6	1 952,8	17,7
Індія	2 290,9	1 020,7	1 270,2	1 974,7	838,4	1 136,3	8,8
Корейська Республіка	481,9	1 547,2	-1 065,3	407,5	830,5	-423	3,9
Японія	320,5	1 197,8	-877,3	458,4	984,9	-526,5	4,5

Головними статтями українського експорту до Індії, Японії та Корейської Республіки у 2013 р. були зернові культури, жири та олії тваринного або рослинного походження. Основу експорту до Китаю становили руди, шлаки й зола, імпорту з Китаю – електричні машини. З Японії та Корейської Республіки були імпортовані засоби наземного транспорту [7].

Однак структура та обсяги торгівлі України з азіатськими країнами є недосконалими. Україна не повною мірою використовує можливості регіональних ринків. Крім того, жодна з азіатських країн не входить до першої десятки інвесторів в економіку України. Найбільш помітними азіатськими інвесторами в Україні є компанії з Південної Кореї, Японії, Сінгапуру та Індії [7].

Попри те, що основна частка азіатських інвестицій здійснюється в межах самого регіону, Україна могла б розраховувати на значно більші обсяги інвестування, принаймні з боку найбільших азіатських інвесторів – Японії, КНР (включно з Гонконгом), Індії, Сінгапуру. Ці країни володіють новітніми технологіями, яких потребує економіка України.

Двосторонній політичний діалог на найвищому рівні є важливим першим кроком для подальшого співробітництва. Після ак-

тивізації політичного діалогу між Україною та Китаєм інтенсивність економічного співробітництва значно підвищилась. За підсумками державного візиту до КНР Президента України у вересні 2010 р., розмір потенційних інвестицій Китаю у створенні енергетичних та інфраструктурних об'єктів України оцінювався у 4 млрд дол. США. У 2013 р. були підписані угоди про відповідність української сої та ячменю фітосанітарним вимогам Китаю, у 2014 р. вони мають надійти на ринок Китаю. Також планується підписання угод для поставок пшениці та ріпаку.

Про поживлення співробітництва з КНР також свідчить угода між Державною продовольчо-зерною корпорацією України (ДПЗКУ) та Китайською національною корпорацією машинобудівельної промисловості (ССЕС). У цій угоді прописані умови поставки українських зернових до Китаю і китайської сільгосппродукції в Україну. Поставки української та китайської продукції мають тривати до 2028 р. Загальна сума угоди становить 24,2–28,05 млрд дол. США [8].

Ще одним важливим інвестиційним проектом є будівництво китайською компанією "Lishen" разом з вітчизняною компанією "Westa" заводу з виробництва літій-іонних

батарей для електронної техніки та електромобілів. Нині в Україні виробляють лише свинцево-кислотні акумулятори, які використовують в автомобільній промисловості. Продукцію нового заводу планується експортувати до Європи та Росії [9].

Можливості залучення до української економіки інвестицій з Індії пов'язані із суттєвим зростанням інвестиційної активності індійських компаній. За останні десять років ними інвестовано за кордоном близько 75 млрд дол. США (21-ше місце у світі). Перевагою України як місця розміщення виробництва з індійськими інвестиціями є близькість до російського та європейського

ринків, а також загалом сприятливий торговельний режим між Україною та ЄС. Україна також зацікавлена в пошуку альтернативних моделей розвитку відносин з азіатськими країнами. Разом з тим, усупереч поширеній в азіатських дослідженнях тезі про відкритий характер азіатського регіоналізму, більшість регіональних структур не має реальних механізмів співпраці з позарегіональними країнами. Додатковим ускладненням є слабка зацікавленість азіатських країн у поглибленні багатостороннього співробітництва з Україною. Між тим, для нашої країни найцікавішими є азіатські угруповання, зазначені в табл. 2.

Таблиця 2

Перспективні азіатські регіональні угруповання для України

Назва (кількість країн учасниць)	Важливість для України	Можливість вступу
АСЕМ (51)	Стратегічна	Можливий
ШОС (6)	Помірна	Неможливий (можливий статус партнера по діалогу)
АСЕАН (10)	Помірна	Ускладнений
АТЕС (21)	Стратегічна	Неможливий

Зустрічі Європа-Азія (АСЕМ), засновані у 1996 р., є міжрегіональним форумом, що за початковим задумом мав забезпечувати можливість діалогу між ЄС та державами "АСЕАН+3".

Від початку своєї діяльності АСЕМ заявив про себе як про відкриту структуру, готову до прийняття нових учасників. За час діяльності АСЕМ її учасниками, крім членів ЄС, стали Індія, Монголія, Пакистан, Секретаріат АСЕАН, Росія, Австралія, Нова Зеландія.

АСЕМ є безпрецедентною структурою, що охоплює держави, які представляють понад половину населення та економічного потенціалу світу, здійснює діяльність у дуже широкому колі сфер і має надзвичайно гнучкі механізми координації.

На офіційному рівні Україна не виявляла зацікавленості в залученні до АСЕМ. Але участь у цьому форумі може дати нашій державі значні можливості розвитку відносин з азіатськими державами, враховуючи, що на країни, які беруть участь у цьому форумі, припадає понад 2/3 зовнішньої торгівлі України, у тому числі близько 97% торгівлі України з країнами Азії (станом на 2013 р.) [10]. Це також опосередковано сприятиме євроінтеграційним прагненням України.

Водночас не слід очікувати від АСЕМ легкого вирішення питання щодо приєднання України. Об'єктивною перешкодою для можливої участі України є нечітке формулювання завдань АСЕМ та надто широкий спектр її діяльності. Для ЄС залучення України є небажаним через те, що це може створити прецедент для решти держав-учасників Східного партнерства. Чинників істотної зацікавленості азіатських держав в участі України немає. Проте інтересам Ук-

раїни відповідає подання заявки на участь в АСЕМ у найкоротші терміни. Це, щонайменше, стане підставою для початку процесу обговорення такої перспективи і надасть Україні додаткових можливостей у процесі політичних переговорів з ЄС [11].

Шанхайська організація співробітництва (ШОС) була створена у 2001 р. з метою заохочення ефективної співпраці між країнами-учасницями в різних сферах діяльності.

Хартія ШОС передбачає відкритий характер організації, але після введення у 2006 р. мораторію на розширення організації офіційна позиція ШОС щодо подальшого розширення залишається нечіткою. На офіційному рівні про розвиток відносин України та ШОС ішлося у виступі міністра закордонних справ України у Верховній Раді в 2010 р.

Головною складовою інтересу України до ШОС є розвиток торгово-економічних відносин з державами ШОС, залучення до окремих проектів в енергетиці та транспорті, доступ українських компаній до діяльності неурядових структур, передусім Ділової ради ШОС.

З огляду на фактичний мораторій на прийняття нових членів до ШОС намагання України отримати статус повноправного члена організації не мають перспективи. Також прецедент відмови в отриманні статусу спостерігача Білорусі на підставі того, що вона не є азіатською державою, свідчить про небажання ШОС до розширення меж діяльності.

Потребам реалізації пов'язаних із ШОС та його членами економічних та безпекових інтересів України потенційно відповідає формат партнера по діалогу з організацією. Одночасно цей статус є найбільш технічно досяжним для України, оскільки він, по суті,

є лише визнанням з боку ШОС бажання третьої держави розвивати співпрацю з цією організацією [11].

Інтереси України в розвитку співробітництва з Асоціацією держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) полягають переважно в торгово-економічній площині. Серед найбільш перспективних галузей та напрямів економічної й науково-технічної співпраці можна виокремити: машино-, судно- та авіабудування, розширення постачання до країн регіону промислової продукції України; участь українських компаній у проектах з розвитку інфраструктури країн регіону; військово-технічне співробітництво (постачання наявних в Україні зразків озброєння та військової техніки (ОВТ), ремонт та модернізація ОВТ; енергетика (зокрема, будівництво енергетичних об'єктів, освоєння родовищ, розвиток відновлювальної енергетики); гірничодобувна промисловість (участь у геологорозвідувальних роботах, проектах з переробки корисних копалин); сільське господарство та харчова промисловість (збільшення постачання продукції та створення спільних підприємств); комерційне освоєння космосу; інформатика й телекомунікації; біотехнологічні матеріали та технології; композиційні й керамічні матеріали, метали і сплави з високими технічними параметрами; медицина, медичні прилади, засоби діагностики та лікування, фармацевтика.

Українські підприємства та компанії може також зацікавити Програма промислового співробітництва в межах АСЕАН, покликана стимулювати промисловий розвиток країн асоціації шляхом розширення виробничої кооперації між окремими компаніями. Ця схема передбачає надання компаніям з іноземним капіталом тарифних та інших пільг у межах зони вільної торгівлі АСЕАН за умов, що частка національного капіталу в них становить не менше ніж 30%. Крім того, Україна могла б брати участь у проектах, що реалізуються в межах Комітету АСЕАН з питань науки і технологій [11].

Особливий інтерес для розширення співробітництва викликає Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (АТЕС), що об'єднує 21 економіку світу і представляє 40% населення світу, 55% світового ВВП та близько 44% світової торгівлі. Завданнями АТЕС ("Богорські цілі") є лібералізація режиму торгівлі та інвестицій між державами-учасницями, сприяння діловій активності, а також співпраця в економічній та науково-технічній сферах. Перспективною метою АТЕС є формування в межах організації зони вільної торгівлі [12].

Питання розширення АТЕС залишається дискусійним, оскільки наразі діє мораторій на прийняття нових членів. З огляду на викладені обставини, Україні слід активніше

шукати різні механізми, як дипломатичні, так і економічні, для взаємодії з цим міжнародним об'єднанням.

IV. Висновки

Потреби диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків України, зниження її економічної залежності від головних на сьогодні партнерів та поглиблення інтеграції у світову економіку диктують необхідність збільшення частки Азії у структурі зовнішньої торгівлі України.

Пріоритетами України в розвитку економічної співпраці з азіатськими державами в короткостроковій перспективі мають стати:

- збільшення обсягів товарообігу (передусім за рахунок збільшення обсягів українського експорту) з тими державами, обсяги торгівлі з якими скоротилися під впливом світової фінансово-економічної кризи;
- ініціювання пілотних проектів щодо залучення інвестицій з азіатських держав з метою подальшого використання набутого досвіду для посилення привабливості України для азіатських інвесторів;
- декларування в межах контактів на високому рівні інтересу до істотного поглиблення торгово-економічної співпраці з азіатськими державами та формулювання певних цілей такої співпраці, зокрема планованих рівнів товарообігу. Отримання з боку країн Азії офіційної підтримки прагнень України до поглиблення економічної співпраці;
- активізація участі українських підприємств, передусім державних, у конкурсах на спорудження окремих об'єктів інфраструктури та тендерах із державних закупівель в азіатських державах;
- зміцнення договірно-правової бази економічної співпраці з провідними партнерами та державами, відносини з якими мають найбільші перспективи.

У середньостроковій перспективі до азіатської політики України в економічній сфері належать:

- вирівнювання балансу торгівлі з азіатськими державами з перспективою формування в ній позитивного сальдо;
- перехід до механізмів планування розвитку двосторонньої економічної співпраці у відносинах з провідними партнерами;
- активний розвиток виробничо-інвестиційної співпраці.

Перспективами подальших досліджень будуть питання можливості України щодо залучення до співпраці провідних азіатських компаній в електроніці, автомобілебудуванні, авіаційній та ракетно-космічній промисловості.

Список використаної літератури

1. Городня Н. Країни Східної Азії в першому десятилітті XXI ст.: регіональні інтеграційні ракурси та глобальні пріоритети /

- Н. Городня // Дослідження світової політики. – К. : Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – Вип. 50. – С. 198–227.
2. Лук'яненко Д.Г. Глобальна економічна інтеграція : монографія / Д.Г. Лук'яненко. – К. : ТОВ “Національний підручник”, 2008. – 220 с.
 3. Пахомов Ю.Н. Феномен “экономического чуда” и положение Украины в условиях глобализационных процессов современности / Ю.Н. Пахомов // Цивилизационная структура современного мира : науч. изд. в 3-х т. / под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко. – К. : Наукова думка, 2008. – Т. 3. – Кн. 2. – С. 527–571.
 4. Чужиков В.І. Міжнародна регіональна економічна інтеграція / В.І. Чужиков // Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку : монографія : у 2 т. / Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін. ; за заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К. : КНЕУ, 2006. – Т. 2. – С. 40–79.
 5. Шергін С.О. 21-й саміт АТЕС на Балі: цілі та пріоритети розвитку за умов кризи глобалізації / С. Шергін, Р. Шахматенко // Зовнішні справи. – 2013. – № 11. – С. 22–25.
 6. Top 10 largest economies in 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blog.euromonitor.com/2010/07/special-report-top-10-largest-economies-in-2020.html>.
 7. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 8. Ковальчук А. Контракт на \$28 млрд: на яких умовах Китай буде купувати українську сільхозпродукцію / А. Ковальчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/business/1351061-kontrakt-na-28-mlrd-na-kakih-usloviyah-kitaj-budet-pokupat-ukrainskuyu-selhozprodukciju>.
 9. Самофалов А. Westa договаривается с китайской Lishen о строительстве завода в Днепропетровске / А. Самофалов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/business/1352462-westa-dogovarivaetsya-s-kitajskoj-lishen-o-stroitelstve-zavoda-v-dnepropetrovske>.
 10. About the Asia-Europe Meeting (ASEM) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.aseminfoboard.org/about-ase-menu.html>.
 11. Пріоритетні питання політики України щодо країн Азії. Аналітична доповідь. НІСД [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/pyt_Azya-dbec8.pdf.
 12. About APEC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apec.org/About-Us/About-APEC.aspx>.

Стаття надійшла до редакції 29.01.2014.

Баранник Л.Б., Баранник Е.С. Перспективные направления торгово-экономического сотрудничества Украины со странами Азии

В статье рассмотрены перспективные направления развития торгово-экономического сотрудничества Украины со странами Азии. Одним из приоритетных направлений определено сотрудничество Украины с азиатскими региональными организациями, в частности АСЕМ, ШОС, АСЕАН, АТЭС. Выявлены проблемы и представлены предложения по совершенствованию торговых и инвестиционных отношений.

Потребности диверсификации внешнеэкономических связей Украины, снижения ее экономической зависимости от главных на сегодня партнеров и углубления интеграции в мировую экономику диктуют необходимость увеличения доли Азии в структуре внешней торговли Украины.

Ключевые слова: страны Азии, экспорт, торгово-экономические отношения, региональные объединения, АСЕМ, ШОС, АСЕАН, АТЭС.

Barannik L., Barannik E. Perspective directions of trade and economic cooperation between Ukraine and Asia

The article deals with perspective directions of trade and economic cooperation between Ukraine and Asia. The cooperation with Asian regional organizations, including ASEM, SCO, ASEAN and APEC is presented as one of the priorities. The problems of trade and investment relations are analyzed and suggestions are provided. The aim of the article is to determine promising areas of trade and economic relations with the peculiarities of the Asian region.

The Diversification of foreign economic relations of Ukraine requires a reducing economic dependence on today's key partners and deeper integration into the global economy necessitate an increase of the share of Asia in the structure of foreign trade of Ukraine. The Priorities of Ukraine in the development of economic cooperation with Asian countries should be: increasing of commodity turnover (primarily due to increased volume of Ukrainian exports) in those countries, the volume of trade fell under the influence of the global financial and economic crisis; increasing participation of Ukrainian companies in competition on some infrastructure tenders and procurement in Asian countries; initiating pilot projects to attract investment from Asian countries to further use the

experience gained to enhance the attractiveness of Ukraine for Asian investors; declaration under contacts at a high level of interest in a substantial deepening of trade and economic cooperation with Asian countries and the formulation of specific objectives of such cooperation; getting from Asia official support of Ukraine's aspirations to deepen economic cooperation; strengthening of the legal framework for economic cooperation with leading partners and countries with most promising relations; active development of industrial and investment cooperation; creation of planning mechanisms of bilateral economic cooperation with leading partners. In the medium term to the Asian policy of Ukraine in the economic sphere: equal balance of trade with Asian countries with the prospect of creating a positive balance in the trade.

Key words: *Asia, export, trade and economic relations, regional associations, ASEM, SCO, ASEAN, APEC.*